

VALLÁS ÉS NYELV – TEOLÓGIAI NYELVHASZNÁLAT NYOMTATOTT SAJTÓTERMÉKEK TÜKRÉBEN

HARDINÉ MAGYAR TAMARA*

Összefoglalás:

A tanulmány a teológiai szaknyelv lexiko-szemantikai (s nem utolsósorban pragmatikai) jellegű vizsgálatával foglalkozik.

A teológia szakmai nyelvhasználata tartalmazza a vallási elméletek és gyakorlatok nyelvhasználatát, a liturgikus szövegek nyelvezetét, a vallást gyakorlók szóbeli és írott kommunikációját, valamint a (katolikus) teológiai szaklapok nyelvezetét.

A vizsgálat fő célja lexiko-szemantikai vizsgálódás, bizonyos, a teológiai nyelvhasználatban sarkalatos nyelvi elemek szöveggörnyezetben való megfigyelése, továbbá a választott terminusok által előidézett szemantikai módosulások elemzése.

Kulcsszavak:

theolingua – teolingvisztika, katolikus terminológia, szöveggörnyezeti hatások, lexiko-szemantikai jellegű kutatások, vallási sajtótermékek nyelvezete

Summary:

The study has been designed to implement lexical-semantic and pragmatic analyses in the field of professional language of theology.

The theological language incorporates the language of theories and practices of religion, the language of the language of the liturgical texts and the language of certain theological catholic newspapers.

The principal objective of the lexical - semantic research is terminological observation.

Key words:

theological language, catholic terminology, lexical- semantic research, semantic modifications, role of catholic newspapers

1. Vallás és nyelv – Theolingua, teolingvisztika

A szakmai nyelvhasználatra irányuló nyelvészeti vizsgálódások az alkalmazott nyelvészeti kutatások egyik fontos összetevőjét jelentik.

A szaknyelvi kommunikáció iránti érdeklődés mind egyes szakterületek, tudományágak fejlődését, mind pedig az egyes tudományterületek, szakmák a szélesebb, az adott szakmát nem művelő, illetve

* Hardiné Magyar Tamara, (PhD) nyelvtanár, Széchenyi István Egyetem, Idegen Nyelvi Oktatási Központ, tamara@sze.hu

nem ismerő szélesebb közönség előtt történő megismertetését és megértetését egyaránt lehetővé teszi.

Ortutay hivatkozásában (Ortutay:2009) a magyarországi nyelvtudománnyal kapcsolatos szakirodalom – ellentétben a francia kifejezésmódtól, amely a *szaknyelv* elnevezés, szó megfelelőjeként a *langage* terminust alkalmazza – az egyes szaknyelvi változatokat nyelvként és nem nyelvezetként említi. Elgondolásában (Ortutay:2009) szaknyelvnek egy adott nemzeti nyelven belül lévő csoport vagy tevékenységi kör nyelvezetét tekinthetjük.

Számos elmélet szerint (Ortutay: 2009, Ablonczyné: 2006) a szaknyelv – tehát az egyes szakmák, tudományterületek szakmai nyelvhasználata – nem csupán a köznyelvtől eltérő szakterminológia – elemzése során érdemes figyelmet fordítani arra a közegre, melyben a szakmai nyelvhasználat egyes elemi szerepet játszanak, s arra a szövegtörnyezeti hatásra, melyet a szaknyelvi terminológia elemei váltanak ki.

A különböző szakmák, tudományterületek beszélt és írott kommunikációja többé-kevésbé kialakult, szakmai nyelvhasználatukkal, szakterminológiájukkal számos tanulmány, értekezés, kutatás foglalkozik.

A jogi, politikai, egészségügyi, műszaki szaknyelv, a gazdaság-, illetve gazdálkodástudomány szakmai nyelvhasználata, továbbá az említett szaknyelvi változatokra irányuló kutatási eredmények ismertek minden, az alkalmazott nyelvészettel kapcsolatban álló kutató, nyelvtanár és hallgató számára.

A teológia – mint humán tudományág, – szakmai nyelvezete, nyelvhasználata hazánkban kevésbé kutatott és ismert terület. Mindez magyarázható a téma egyediségével, a tudományterület, valamint az azt művelők viszonylagos zártságával, konzervatív jellegével, azzal az egyházak és a modern társadalom közt fennálló állapottal, melyet a párbeszéd hiányossága, elégtelen mivolta jellemez.

Crystal D. (2003: 512) említi a teológiai szaknyelv a „*theolingu* – *teolinguvisztika*” fogalmát, mely magában foglalja a szóban elhangzó, valamint írott papi kommunikációt, az egyes vallási elméletek és szertartások nyelvezetét, magának a liturgiának a szövegét, s nem utolsósorban a vallást művelők közléseit, melybe természetesen az írott vallási kommunikáció, a vallási sajtótermékek nyelvezete, nyelvhasználata is beletartozik.

Crystalt idézve (2003) a *teolinguvisztika* meghatározása a következő: „*Teolinguvisztika – A bibliakutatók, a teológusok és a vallásos meggyőződés elméletének és gyakorlatának egyéb művelői által használt nyelv vizsgálata...*”

Heltai Pál útmutatását követve (Heltai: 2010) a teológiai szaknyelv – elsősorban üzenetét, jelentéstartalmát tekintve – eltér más szaknyelvektől, mivel hangsúlyosan

jelen van benne az értékelés motívuma, tehát eltérően más szakmák, tudományterületek szakmai nyelvhasználatától, kommunikációja nem törekszik az objektív hangvétel elérésére, terminusainak jelentéstartalma nem semleges, üzenetében hangsúlyos szerepet kap a szubjektív hangvétel,

az értékmegjelölés, valamint a vélemény egyértelmű megfogalmazása. Heltai véleménye szerint ezzel szembeállítva a szaktudományos terminológia negatív színezetet kap. A teológiai terminológia kétségkívül tudományos– illetve szakterminológia, hiszen kidolgozott fogalmi rendszerre támaszkodik, és a fogalmakat pontosan meghatározza; egyedülálló viszont abban a tekintetben, hogy terminológiájában az értékszempont érvényesül.

A teológiai szaknyelv ismeretlen mivoltának okait említve nem elhanyagolható az a tény sem, hogy a Magyarországon a felsőoktatási intézményekben – a hittudományi főiskolák, lelképásztorképzők, egyes, felekezetek által fenntartott egyetemek kivételével – a nyelvi és kommunikációs tanszékek, lektorátusok, idegen nyelvi oktatási központok nyelvtanárai, oktatói nem foglalkoznak a teológiai szaknyelv oktatásával, szemben a jogi, az egészségügyi vagy a gazdasági szaknyelvvvel, a vallási kommunikáció, a teológiai szaknyelv egyetemeken folyó tanulására, oktatására nincs számottevő igény, az oktatók ez ügyben nem felkészültek.

Vizsgálódást igényel a teológiai szaknyelv kapcsolódása más szakmák, tudományterületek, tudományágak szaknyelvi kommunikációjához, elsősorban a jogtudomány, valamint a gazdaság- és gazdálkodástudomány szakmai nyelvhasználatához. A különböző szaknyelvi változatok közti kapcsolódási pontok keresése szokatlan feladatnak tűnik, viszont megvalósítható a teológiai szaknyelv írott formájú kommunikációjának, a vallási újságírásnak megfigyelésével. A heti, havi rendszerességgel megjelenő vallási sajtótermékek – *Új Ember*, *Távlatok* – szinte minden alkalommal tartalmazznak a gazdasági élettel, a pénzügyi nehézséggel kapcsolatos írásokat. Többségük elsősorban elemzés, helyzetjelentés, életvezetési tanácsok összessége. Az *Új Ember* című hetilap régebbi számaint lapozva az alábbi címmel találunk a gazdasághoz köthető cikkeket: „**Pénz és egyéb ügyek – A püspöki kar sajtókonferenciája**”, „**Harminc ezüst – euróban?**”, „**A hit és a szegények – A tízéves Magyar Máltai Szeretetszolgálat ünnepe**”, „**A béke ajándéka és a földi javak használata**”, „**A pénz**”, „**Pénz áll a házhoz?**”, „**Szegények bankja**”.

A különböző szakmák nyelvhasználata közt lévő közös pontok tehát a közös téma, illetve a közös – több tudományágban is használt – terminológia útján tárhatóak fel.

2. A teológiai szaknyelv oktatása tantárgyi keretek között

A teológiai szaknyelv oktatását, szakmai vizsgarendszerben történő elhelyezését illetően vannak próbálkozások, tankönyvek, kiadványok a Károli Gáspár Református Egyetem, valamint a Pázmány Péter Katolikus Egyetem részéről. A két intézmény oktatói – egymással együttműködve – egyetemi

hallgatók és középiskolások, felnőttek számára szakmai anyaggal bővített nyelvvizsgát szerveznek és bonyolítanak, kiadványokat jelentetnek meg, szaknyelvi kurzusokat tartanak.

Konkrét kiadott szakirodalmat keresve érdemes a Károli Gáspár Református Egyetem, valamint a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán megjelentetett teolingviszikai kiadványokhoz fordulni. E művek alapvető célkitűzése a teológiai kommunikáció – a *teolingu*a – *teolingva* – mint szaknyelv tantárgyi keretekben való oktatása, továbbadása, illetve fejlesztése. Négy nyelven – németül, angolul, 2008 óta pedig franciául és olaszul egyaránt – folyik a teológiai szaknyelv tantervi keretek között szervezett oktatása, művelése, továbbá a szakmai anyaggal bővített vizsgáztatás.

A teológiai szaknyelvi kommunikáció olasz tankönyveit – „*Imparate da me...*”, „*Il tesoro nascosto*” – Domokos György, valamint Hajnóczy Kristóf írták az elmúlt években. Az „*Imparate da me...*” olasz nyelvű alcím az Újszövetségből, pontosabban Máté evangéliumából származtatott idézet – „...*tanuljatok tőlem*” – a magyar nyelv önkéntelenül nem a *megtanul* ige tárgyas ragozásának alkalmazásával fordít, a Szentírás Károli Gáspár által fordított változata a „***tanuljátok meg tőlem***” alakot használja, mindez a parancs komolyságát erősebben kívánja éreztetni (Mt 11, 29).

A „...*tanuljatok tőlem*” felszólítás Jézus szájából elhangzó utasítások egyike, kérés, parancs, címzettjei szűkebb értelemben a közvetlen tanítványai, követői, tágabb értelemben viszont mindenki, aki ezen kérést olvassa vagy valamilyen kapcsolatban áll a hittel – „...*Vegyétek fel magatokra az én igámat, és tanuljátok meg tőlem, hogy én szelíd és alázatos szívű vagyok...*”. (Mt 11, 29).

A „...*tanuljatok tőlem*” igézet – pragmatikai értelemben tehát – direktívum, állító alakban, több – meghatározatlan számú emberhez – intézett felszólítás. A direktívum – felszólítás ilyen jellegű megjelenése ellent mond annak a feltételezésnek, mely szerint a vallási szaknyelv írott formájából kivett korpuszok – tankönyv, sajtótermék – pragmatikai szempontból nehezen értelmezhetőek (saját gyűjtés 2010).

Az „*Imparate da me...*” című tankönyv mind teológusi, mind nyelvtanári szemmel nézve nyelvkönyv, nem pedig hittankönyv (!) sajátosan más, a hagyományos nyelvkönyvek szókincsétől eltérő terminológiával. Könyvként a nyelvtanárok és nyelvvizsgáztatók által kidolgozott alapkészségek (saját gyűjtés 2000 – 2001) – beszédkészség, beszédértés, olvasás, írás – fejlesztését kívánja elősegíteni. Tartalmaz az egynyelvű tankönyvekre jellemző szó és fogalommagyarázatot, mindezzel a legalapvetőbb teológiai szókincset valamint a szókincs jelentéstartalmát kívánja a nyelvtanulóban rögzíteni (például: „*cris*tiano: *seguace di Gesù Cristo... membro di una delle molte chiese cristiane...*” pp. 8).

A magyarázaton túl tartalmaz szentírási szövegmagyarázatokat, hasonlóan a klasszikus iskolai hittankönyvekhez feldolgozza, valamint az

olvasó számára értelmezi és értelmezteti az „*Il figliuol prodigo – Tétkozló fiú*” történetét is.

A példabeszédek mai szóhasználattal történő elemzése, magyarázata szükségsszerű, mert az immár több mint kettőezer éves bibliai történetek a mai olvasó számára archaikus elemekkel telnek, idejétmúltak tűnnek. A régies megfogalmazáson túl érdemes a szentírási történetek képszerűségére is gondolni, a jelképekkel teletűzdelt történetek, példabeszédek nyelvkönyvi keretek közt folyó magyarázata indokolt, elengedhetetlen.

A bibliai történetek mai nyelven való magyarázatán túl a teolingvisztikai tankönyvek tartalmazzak autentikus irodalmi idézeteket, szemelvényeket – *Manzoni*: „*I promessi sposi*” (pp. 14-15), *Leopardi*: „*L’infinito*” (pp. 65) egyaránt. A profán, nem kimondottan vallási témájú irodalmi művek szerepeltetése tudatos, célja az adott nyelv irodalmának széleskörű ismertetése.

A nyelvkönyv nyelvtani teszteken, lexikai, terminológiai bemutatásokon túl mai, profán témákból is megjelenít olvasmányokat. Az archaikus, jelképszerű példabeszédek idegen nyelven folyó bemutatása, valamint ezek magyarázata nem elegendők egy mai, a profán életben eligazodni vágyó nyelvvizsgáló számára. Az olvasmányok címe találó, modern témája ellenére a teológiai kommunikáció keretein belül marad.

Példaként néhány cím: „...*Il lavoro sociale*” (pp. 101), „*Visita dai protestanti*” (pp.37), „*Il giubileo del 2000*” (pp. 149)

3. Egyházi újságírás, vallási sajtótermékek

A vallási kommunikáció másik kardinális, nyomon követhető alkotórésze az egyházi újságírás. A teológiai sajtótermékek, szaklapok állandóságukkal, aktuális témáikkal, a vallás elméleti és gyakorlati tényezőihez, a vallásgyakorlás tényéhez kapcsolódván alapot adnak a nyelvészeti vizsgálódásokhoz is.

A vizsgálódásban több ponton érintkezik egymással az alkalmazott nyelvészet és a teológia, valamint annak több területe. A nyelvészeti – lexiko-szemantikai, terminológiai – vizsgálódás az írott nyelvből, annak használatából indul ki.

Az ily módon lefolytatott vizsgálódás segíthet a teológiai szakmai nyelv és nyelvhasználat megismerésében, elfogadásában, az egyházak és a társadalom közt folyó párbeszéd javításában, a vallási sajtótermékek ismertségének és népszerűségének növelésében, s végül a szaknyelvi kutatások palettáját is színesebbé teheti.

A nyelvészeti vizsgálódások fő tárgya a szakmai nyelvhasználaton belül a teológiai szaknyelv megfigyelése konkrét, írott korpuszokon folyó – elsősorban lexiko-szemantikai jellegű – szövegelemzés. Pontosabban bizonyos heti, valamint havi rendszerességgel megjelenő vallási

sajtótermékek cikkei kerülhetnek elemzésre nyelvészeti szempontok alapján, s e nyelvészeti vizsgálódások lényegében terminológiai, szemantikai jellegűek. A kutatás tárgya és célja annak megismerése, hogy miként jelenik meg egy-egy, a teológiai szaknyelvben ismert sarkalatos vagy kevésbé kardinális terminus, mi ennek a nyelvi elemnek, terminusnak a megjelenési formája, szöveggörnyezetben lévő viselkedése, a szöveg többi elemével való kapcsolata, továbbá az olvasóra gyakorolt hatása.

Az *Új Ember* című lap a magyar keresztény sajtó legnagyobb példányszámú és egyik legrégebbi, 1945 augusztusa óta megjelenő orgánuma. Csupán az '56-os forradalmat követően szűnt meg rövid időre terjesztése. A hetilap minden katolikus plébánián, templomban megtalálható, hírlapárusnál beszerezhető. Írásai – a teológiai, filozófiai jellegű cikkeken túl – érintik a társadalom, a közélet, sőt a gazdaság életét, napi problémáit. Hasábjain receptet, rejtvényt, sőt mesét is lehet találni. Olvasótábora széles, nyelvezete minden korosztályhoz szól. Cikkei érthető, köznyelvi formában fogalmazódnak, mind az írások témáját, mind a cikkek nyelvezetét illetően a lap egy feltételnek kíván megfelelni, ez a keresztény szellemiség az újságírás szabályainak betartásával

A hetilap szinte minden számában tartalmaz a gazdaságra, a gazdasági életre, valamint annak nehézségeire vonatkozó cikkeket. A társadalomban évek óta jelen lévő gazdasági és szociális nehézségek e témában írt cikkek számára megfelelő alapot adnak. Az írások egy része elemzés, figyelemfelhívás vagy tanács adása, egyfajta megoldáskeresés.

A *Távlatok* című folyóirat – Mihalovics Árpád útmutatása értelmében (Mihalovics:2010) a magyar jezsuiták, a „katolikus humán entellektüel” lapja. Szintén negyedévente jelenik meg, de az egyes példányszámok megjelenésének időpontja nem a polgári évhez, hanem a sarkalatos egyházi ünnepekhez, a liturgikus ünnepekörhöz – Advent – Karácsony, Húsvét, Pünkösd, Mindenszentek – Halottak napja köthető. A folyóirat mottóként önvallomásában a „*Világnézet – lelkiesség – kultúra*” főnevek, mint elvont fogalmak, gondolati dolgok felvonultatásával határozza meg önmagát, írásainak fő hangvételét.

Összehasonlítva más vallási lapok, mint például a *Mérleg* című folyóirat írásainak témájával, hangvételével, ez utóbbi cikkei inkább a keresztény hitigazságok, továbbá a megfelelő, keresztényi elveken alapuló magatartásformák írott formájú megjelenítése felé vesz irányt. A *Távlatok* című lap inkább nemzeti aktualitású, a nyugati világban kiadott cikkek és recenziók helyett inkább Magyarországon írt cikkeket tár az olvasó elé. A cikkek tartalmi megjelenítését az egyház belsejéből szemléli.

A lapban megjelenő írások címeiből kiindulva két elgondolás igazolható. Az első, a már említett tény, mely szerint a lap elsődleges feladata a hittudomány ágaiban felmerülő kérdések, problémák az olvasó elé tárása közérthető nyelven, lojálisként megmaradva az egyház iránt.

4. Terminológiai vizsgálatok

A nyelvészeti kutatás során a kiválasztott szavak, nyelvi elemek – *jó, út, szegény, szegénység, kegyelem, apa, atya, pénz, szolgál, szolgálat* – mindegyike a teológia, mint tudományterület egy-egy gyakorta használt, fontos eleme, a tudományág lényegi megfogalmazásához, műveléséhez, továbbadásához egyaránt nélkülözhetetlen. Példaként érdemes a *Magyar Katolikus Katekizmus – A magyar katolikus hittankönyvek kérdései* (1995) című kérdés-felelet formájában írt, klasszikusnak számító hittankönyvet fellapozni. A tankönyv ír többek között a *sajátosan krisztusi erényekről* (MKK:1995, 32) melyek között található a *szegénység* is. Az *apa – atya* terminusok a hittankönyvek kedvelt és gyakran használt szavai (MKK:1995, 5) „*Isten ...a mi mennyei Atyánk...*”, az *Atya* főnév nagybetűvel az Isten közvetlen megszólítása, a szó a róla beszélő bizalmát, az Isten és az ember közti szeretetkapcsolatot fejezi ki.

Feltételezhető, hogy a vizsgálandó terminusok – bár a teológiai szakmai nyelvhasználat fő elemei, – viszont a köznyelv szókincséből erednek, a mindennapi beszédben használatosak. Tehát állítható, hogy a vallási szakmai nyelv – hasonlóan más szakmák nyelvhasználatához, a gazdaság- és gazdálkodástudomány, továbbá a jogtudomány nyelvezetéhez – terminusait, megnevezéseit a köznyelvből meríti. További elemzést igényel ezen felsorolt, a napi nyelvhasználatból eredő szavak, nyelvi elemek jelentésmódosulása, szemantikai értékének változása, mely a terminusok szakmai nyelvhasználatba való belépésekor jelentkezik. Megfigyelhető a felsorolt szavak szöveggörnyezete, illetve a szöveggörnyezet változása, továbbá az olvasókra irányuló hatásai, a pragmatikai utalás.

5. Az *apa – Atya* mint terminus a teológia szakmai nyelvhasználatában

Mind az *apa*, mind pedig az *Atya* terminus fontos, gyakran előforduló szó a teológia nyelvezetében. Bár a két szó alakilag, jelentéstartalmában, konnotációját tekintve egymással rokonítható – az *atya* az *apa* szó régiesebb, tekintélykövetelőbb változata, a teológia nyelvhasználatában e két nyelvi elem (*apa – Atya*) egymással nem cserélhető fel – „*Isten, a mi Atyánk*” – nem pedig „*...a mi apánk...*”.

Az *Atya* elnevezés a keresztény istenkép szó útján történő megfogalmazása. Rahner és Vorgrimler teológiai szótára szerint (Rahner-Vorgrimler:1980) Isten tágabb értelemben az emberek *atyjának* nevezhető, hiszen neki tulajdonítható a teremtés, a világ fenntartása, valamint az arról

és az emberekről való gondoskodás, a gondviselés. Rahner és Vorgrimler – tehát a (katolikus) keresztény megfogalmazás – elgondolásában Isten feladatköre hasonlítható egy apa napi tevékenységéhez – család „teremtése”, eltartása, gyermekekről való gondoskodás.

Kiindulva tehát a teremtesen és a gondoskodáson alapuló szeretetkapcsolatból állítható, hogy Isten az emberek atyja. Rahner és Vorgrimler érvelése szerint viszont mindez nem jelenti azt, hogy Isten azonosítható valamely emberfölötti apafigurával vagy apapótlékkal (aki helyettünk majd mindent megold, vétkeinket automatikusan feloldozza), sem pedig azt, hogy otromba módon bizalmaskodjunk vele.

Az ószövetségi elgondolás istenfogalmából hiányzik az apakép, az *apa* – *Atya* jóságos alakja. Nem szólítják Istent *apának* vagy *Atyának*. Isten ószövetségi neve – tehát Izrael istenének a neve – *Él, Elohim, Jahwe, JHVH YHWH* , a görög tetragrammaton általában nem egyetlen szó.

A tudományosan nem minden esetben megalapozható Wikipédia lexikon szerint a „YHWH” „nyelvi elem tradicionális kiejtése *Adonáj – Úr, Uram, vagy ha-Sém – a Név*, melyeket *Örökkévaló vagy Mindenható* formában fordítanak. Az enciklopédia rámutat arra, hogy az európai kultúrkörbe, a latin fordítások nyomán, tehát a magyar nyelvhasználatban is kizárólag a *Jahve* elnevezés szerepel. A *Jahve* elnevezés eredete a *lenni, valamivé válni* igékkel kapcsolható össze, pontosabban a szó jelen – jövő, befejezetlen szóalak. Mindez kifejezi Isten állandóságát, bizonyosságát, a jövőre való irányultság pedig a terminus eszkatalógiai értelmét sugalmazza. A zsidóságban a יהוה *jvh* – *Jahve* – szót tiszteleti okokból (és a parancs értelmében) nem ejtették, évente egy alkalommal, a legnagyobb zsidó ünnep, az engesztelés napja – a Jóm Kippúr – alkalmával mondhatta suttogva ki a főpap arcra borulva a jeruzsálemi templom belsejében. Helyette az *ádón úr* *ādōnāy: Adonáj Úr, Uram, Urunk* szót ejtették az enyém birtokkraggal ellátva. Isten – יהוה – nevének ritka említése az ószövetségi (s a mai zsidó) ember Istentől való félelmét, az Isten és ember közt létező, tekintélyelvűségen alapuló kapcsolatot, az ember alávetettségét, bűnösségét fejezi ki. Ugyancsak az ember alacsony mivoltát jelentik az Ószövetségben megszokott és használt *Örökkévaló, Mindenható* elnevezések.

Az Újszövetség Istene azonos az Ószövetséggel, de más mind az Isten megközelítése, mind elnevezése. Az Újszövetségben az Isten – ember kapcsolat már nem kimondottan a félelem érzésén, a büntudaton, és a büntetés bizonyosságának tudatán alapul, hanem egy szeretetteljes, megbocsátani kész kötődésen. Jézus az első, aki nem borul a templom – a zsinagóga belsejében – arccal a földre, hogy félelemmel telve suttogja a „YHWH” nevet. Istent ő „*Abának*”, azaz „*Apámnak, Atyámnak, Apukámnak*” szólítja. (A héber „*Abba*” szó jelentése – apuka.) Az

újszövetségi elgondolás szerint az ember Istennel való kapcsolata tehát egyfajta Apa-gyermek kapcsolat (a hangsúly itt nem elsősorban az apa maskulin mivoltán, hanem a teremtő, gondviselő, szerető atya képén van).

Ezt az istenkép fogalmat számos nyelvi jelleg, kollokáció is tükrözi, néhány mind a szóbeli imádságokban, mind az írott vallási kommunikációban előforduló példa – *Mennyei Atya, Jóságos Atyánk, Miatyánk, Mindenható Atya, ...* „...*Ki az Isten? ...Isten az egész világ ura és a mi Mennyei Atyánk...*” (MKK: 1985). Mindez tükröződik az európai idegen nyelvekben is – „*Pater Noster*”, „*Padre Nostro*”, „*Heavenly Father*”.

6. Az apa – Atya szó megjelenése egy – kevéssé ismert - katolikus sajtótermékben, a *Távlatok* című katolikus folyóiratban

A néhai katolikus egyházfő, II. János Pál az 1999-es évet - a 2000-es év jubileumára készülve az „*Atya évének*” szánta. A *Távlatok* című katolikus értelmiségi folyóirat 1999/Húsvéti (44.) száma egy egész lapra kiterjedő terjedelemben foglalkozik az *Atya – apa* témájával.

A lap már előszavában (pp. 2.) félreértést okozhat, hiszen a felszínes olvasó nehezen értheti mely *Atyáról* esik szó, magáról, a szentévi jubileumra készülő II. János Pál pápáról, aki a katolikus megszólításban *Atya*, sőt *Szentatya* lehet, vagy a *Mennyei Atyáról*, aki valójában az Isten, s a keresztény dogmatikai tanításunk szerint „*mindnyájunk Atyja...*”.

A két megnevezetre – II. János Pálra, illetve az Istenre – irányuló megnevezés különféle alakban jelenik meg a lap előszavában. A pápát a katolikus terminológiában megszokott „*Szentatya*” összetett szó – egykor jelzős szerkezet – illeti.

Ennél változatosabb az Isten iránti fordulás, amely már nem azonos az egykori, ószövetségi megközelítéssel. A „*Mindenható Atya*”, „*Jóságos Atya*”, „*Mennyei Atya*”, „*együttérző...* (a tanulmányban így egybeírva – sic!) *Fiával együtt szenvedő Atya*”, *Isten Atyasága* megszólítások abban egyeznek az ószövetségi istenközelítéssel, hogy elismerik és hangsúlyozzák a legfontosabb isteni, már az ószövetségi időkből ismert és használt, transzcendens tulajdonságokat – *jó, mindenható, együtt érző* -, viszont az *atyaság – apaság* tényét említve hangsúlyozzák az ember felé érzett szeretetet, azt a többletet, melyet az újszövetségi ember az Isten felé érez, akit inkább tekint atyjának, mint egy tekintélyelvű, félelmet keltő istenségnek.

A lap cikkei azonban nem mind teológiai színezetűek, az „*isteni Atyaságon*” kívül az „*emberi atyaság* (nem véletlen a kis- és nagybetűk használata - sic!)” témája is előfordul. Az egyes írások címeiből,

tartalmából kiindulva szembetűnő a profán, sokszor földhözragadt témák említése, feldolgozása iránti igény.

A lap egyik cikke az „*Apátlan társadalom*” címet hordozza (pp.18.), a cikk szerzője Keresztesné Várhelyi Ilona.

A fosztóképzővel ellátott *apa* szó üzenete – már a címből kiindulva – negatív konnotációjú. A cikk további része ezt a negatív jelentéstartalmat tovább erősíti – „...*nincs miért tisztelni apámat...*” – az állítás már az elnevezés alapján kijáró tisztelet megfosztása az *apától*.

Az írásban szerepel az „...*anyám férjét sem tartom apámnak...*” állítás, melynek jelentéstartalma többszörösen negatív. Egyrészt a mai társadalomban az „*anyám férje*” birtokos szerkezettel megjelölt rokon nem biztos, hogy a beszélő apja, válás következtében az anya új házasságra lépve nevelőapát szerez gyermekének. További negatív konnotáció, hogy valakit nem tart *apának*.

A negatív konnotációkat felvonultató idézeteken túl a cikk egyfajta elemző, állást foglалó jelleget ölt, mindezt az *apa* mint sarkalatos terminus körül előforduló összetett szavak, birtokos és jelzős szószerkezetek is igazolják. Látható az „*apakép*” – „*istenkép*” párhuzam, valamint az „*Istent – az Abbát - a családban megjelenítő apa*” képe. Az „*apa tekintélye*”, a „*családapai felelősségtudat*”, a „*szeretetteljes apakép*” szószerkezetek az egyházi újságírás által gyakran bemutatott és követett értékeket, elveket szemléltetik, amely a katolikus sajtótermékek eszmerendszerében a (helyes) tekintélyvel és szereteten egyaránt alapuló közösségi magatartás, Isten és az embertársak iránti szeretet.

A lap egy másik cikke Bárdosy Éva írása „*Apa kell, de nem mindegy, milyen!*” címmel íródott. Az írás kulcskifejezése „*a jó apa*”. Sajnálatos tény, hogy az *apa* szóhoz hozzá kell illeszteni a *jó* jelzőt, mintha az *apa* fogalom a *csodálatos*, *nagyszerű*, *fantasztikus* szavakkal ellentétben elvesztette volna eleve pozitív jelentéstartalmát, a névhez régebben automatikusan tartozó tisztelet, biztonság és szeretet érzését. Nem használatosak, terjengősek, erőltetettek a „*nagyon csodálatos*”, „*roppant fantasztikus*”, „*igen nagyszerű*” jelzős szerkezetek. Viszont a „*jó apa*” jelzős szerkezet, szókombináció, (kollokáció) elég gyakran hallható.

A cikk a vallási sajtó által gyakorta ostromozott társadalmi bajok bemutatásán kívül – hiánypótlásként – megoldási javaslatokat próbál nyújtani. Ezt igazolja a *jó* jelző gyakori előfordulása a „*jó apa*”, „*jó családapa*”, „*jó férj*”, „*jobb családok*”, „*jó szülés*”, „*hinni a javulásban*” szerkezetek gyakori szerepeltetésével.

A vallási sajtótermékek cikkeinek terminológiai, lexiko-szemantikai jellegű vizsgálata nem merül ki egy két jelentősnek mondott vagy kevésbé jelentős nyelvi elem bemutatásával, az egyes szövegekre, szövegkörnyezetre

gyakorolt hatások szemléltetésével. A téma felvetése a nyelvészettel és / vagy teológiával foglalkozót további feladatok elé állítja.

Irodalomjegyzék:

Könyv:

Ablonczyné Mihályka Livia (2006): Gazdaság és nyelv. Lexika Könyvkiadó, Pécs

Bakos Ferenc (1989): Idegen szavak és kifejezések szótára. Akadémiai Kiadó, Budapest

Biblia – Ó- és Újszövetség (1994):Bibliatársulat, Budapest

Domokos György (2005): Il tesoro nascosto – Manuale di lingua italiana con linguaggio ecclesiastico. Károli Gáspár Egyetem Könyvkiadója, Budapest, pp.12-21

Domokos-Hajnóczy (2001): Imparate da me. Károli Gáspár Egyetem Könyvkiadója, Budapest, pp.21-37

Magyar Katolikus Katekizmus – A magyar katolikus hittankönyvek kérdései (1995). OHB munkacsoport, Budapest. pp.5-32.

Rahner-Vorgrimler (1980): Teológiai Kiszótár. Szent István Könyvkiadó, Budapest. pp.323-324.

Folyóiratcikk:

Ortutay Katalin (2006): Pragmatika és jogi nyelvhasználat. A magyar nyelv és kultúra javításának szakfolyóirata (Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézet) 1.-2. sz. pp. 36-40.

Internetes források:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Jahve> 2010-05-25

<http://www.jewishencyclopedia.com/view.jsp?artid=52&letter=N>. Zsidó Enciklopédia
2010-05-25

<http://www.christusrex.org/www1/pater/JPN-italian.html> 2010-05-25

<http://www.lonweb.org/ourfather/pn-ita-eng.htm> 2010-05-25

http://lds.about.com/od/basicsgospelprinciples/a/bb_god.htm 2010-05-26

<http://ujember.katolikus.hu/> 2010-05-26

Interneten megjelent folyóiratcikkek:

Bárdosy Éva (1999): Apa kell, de nem mindegy milyen! Távlatok. 44. sz. pp. 43-49. <http://w3.externet.hu/tavlatok/49-elottiek/tavlatok43.htm>
2009.12-15.

Keresztesné Várhelyi Iлона (1999): Apátlan társadalom. Távlatok. 44. sz. pp. 35-43. <http://w3.externet.hu/tavlatok/49-elottiek/tavlatok43.htm> 2009.12-15.

Nemeshegyi Péter (1999): E számunk elé. Távlatok. 44. sz. pp. 2-3. <http://w3.externet.hu/tavlatok/49-elottiek/tavlatok43.htm> 2009.12-15.